

Nou del coll 'protuberància que forma la laringe en la part anterior del coll': Belv. 1805, Lab. 1840; la locució *trencar-se la nou del coll* en Maldà: «después ve lo [llogaret] de Porcarisas, qual nom cau molt adequat a dit poble per lo rònech y fumat y per las porquerias que troba hom a cada pas y molts fanchs en temps de plujas. Lo carrer apte per *trencar-se la nou del coll*» (*Excursions*, p. 81). Comú a tot el territori (veg. *AlcM*). Com sol ocórrer en semblants designacions sembla haver-se aplicat als òrgans veïns i a la regió mateixa: cf. Busa-Nebr. (1507) «*Nou del coll*: epiglòtis, -is» i *DTo*. (1653) duu l'equivalent llatí com «Cervix, -cis; epiglòtis, -is»; *AlcM* registra 'part superior del clatell' a Llofriu, Xàtiva i Esporles, i JAmades dóna del llenguatge pastoril de St. Quintí de Mediona: «Glàndula o binova del coll en el bestiar cabrú, per la creixença de la qual es pot conèixer si l'animal té o no condicions de bon desenrotllament» (*BDC* XIX, 176). Construcció paral·lela a la catalana es troba en castellà *nuez del cuello* (Nebr., ara més aviat *nuez de la garganta*), en Servigliano *nuce de lo collu* (*ARom.* XIII, 261), Manfredonia *noce de cueddu*, sic. *nuci di lu coddu*, també representat a Calàbria, Apúlia (Rohlfs, *ARom.* VI, 296) i a Sardenya (M. L. Wagner, *Bibl. ARom.* XVI, n.º 44.7); també en hisp.-ar. es deia *geuze* 'nou' («agalla de la garganta», *PAlc.*). D'altra banda, són reflexos de *nodus* 'nus', l'it. *nodo del collo*, fr. ant. *neu de la gorge*, fr. mj. *nou de la gorge*,²⁷ mod. *noeud de la gorge*, oc. ant. *not de la gorga* (*FEW* VII, 173b), i també alt-arag. *nudo* o *nugo* id. (*DECH* IV, 248a41). El val. *nuc* «nuez de la garganta» (CROS; Sanelo, p. 171a) va amb aquest grup i alhora suggereix la possibilitat que el reflex de *nodus* també hagués usat en català en el mateix sentit. Amb aquest motiu notem la presència de *nuu del coll* (*nuu* variant antiga de *nus*) en una ordenació del S. xv de Barcelona: «Item, que tot carnicer deixa lexar a cascan cap de moltó, e de tota altra bèstia ij *nuus del coil* ---. E en assó no sia entés cap de porch ne de bou» (*BABL* XI, 306), on la referència sembla ser a epiglòtis i a la laringe. En un altre document de 1396 apareix *nou* (m.) més o menys en el mateix context: «que puschen penre de tota bèstia bouine la lenga sens emperò negun *nou*» (*InvLC*). Notem a més *nouella* 'nou del coll', usual a Vidrà (Ripollès, segons *AlcM*), però cf. *NEULELLA*.

DERIV.: El nom d'arbre presenta, com en el cas de la majoria dels fruiters, dues formes a base de *-er* (masc.) i *-era* (fem.), *noguer* corresponent a **NUCARIUS* i *noguera* a **NUCARIA*. Actualment en alguns parlars es troben formes com (*a*)*nouer* o (*a*)*nouera* formades damunt *nou*. Notem que en alguns indrets semblen coexistir les formes en masculí i en femení amb certa diferència;²⁸ en d'altres la toponímia ha preferit una de les dues variants i encara en d'altres un dels noms s'aplica a la fusta d'aquest arbre.

En els textos antics predomina *noguer*: doc. de 1030 (*BABL* VI, 352),²⁹ de 1053 (ib., 356), *ipsos nogueres* [sic] en 1069 (ib., 384); doc. de 1184 d'Obarra (Ribagorça),³⁰ doc. de 1345 «una caxa gran de *noguer*»

(*AlcM*), 1398 Anselm Turmeda (*Obres menors*, *NCL.*, p. 107); fou usat per Sant Vicent Ferrer (G. Schib, *Voc. de Sant Vicent F.*, Barcelona 1977, p. 104). La forma *noguera* figura en un doc. de 1294 (*CoDoACA* XXXIX, 211) i devia ser medieval a les Balears on apareix en algun topònim,³¹ i a València on és avui bastant usat (veg. infra); és freqüent en documents antics aragonesos.³² Els textos lexicogràfics primers duen només *noguer*: així Busa-Nebr. (1507) i *TbPu.* (1575): «*noguer*: iuglans» (p. 53), «taula de *noguer* obrada de tarsia» (p. 186), però *DTo*. (1647) dóna *noguera* i Lacavalleria (1696) tot i incloure les dues formes considera *noguera* la normal, evidentment tenint a la vista l'ús barceloní; tant Belv. (1805) com Lab. (1839) segueixen Lacav., i *DFA.*, en els nostres dies entre *noguer* i *noguera*, dóna aquest darrer com a normal.

Avui *noguer* (pronunciat *noer* en alguns indrets o en certs nivells) és la forma de la Catalunya francesa,³³ de Mallorca³⁴ i Menorca (on alternen *noguer* i *anoguer*); JCoromines va anotar a l'extrem occidental del dialecte central *anogé* (Vilanova de Prades 1935), *noé* a Els Omellons (Garrigues); *AlcM* el localitza a Lleida, Organyà, Fraga, Tortosa i Morella; JCoromines a Pallars *nugé*, *nué* o *nogé*,³⁵ i més al sud a la zona de l'Alt Maestrat *anogé* a Ares i Culla (1961) i a Sant Mateu el topònim *Clot dels Anoguerets* (1961) i en Alcalà de X., *Lo Fondo l'Anoguer*. En el País Valencià *AlcM* recull *anoger* a València i Alcoi, *anoer* a Pego, i *anoé* a Llucena (Maestrat), i JCoromines *l'anoer* a Miramar de Gandia i *Molí dels Anoers* a Potries (regió de Gandia). La forma *noguera* és de Barcelona i del dialecte central en general. En el País Valencià *noguera* apareix en alguns punts: JCoromines, 1962, l'anota a Almenara (Plana de Castelló) al costat de *nouera*, i a Fageca (Alcoi) *La Noguera* com a nom d'una partida (però també *La Penya de l'Anoguer* i *Font dels Anoguerets*, 1963); *AlcM* la dóna a Biar; a més, *noguera* és diu normalment de la fusta (JGiner i Marc). La forma més comuna, però, en el País Valencià és (*a*)*nouer*: *AlcM* el recull a València (ciutat), Gandia i Sanet (comarca de Dénia) i JCoromines a Sueca, Vall Gallinera, Vall d'Albaida, a la comarca d'Alcoi etc. La forma *notera* a Moixent (com. de Xàtiva) i a Pinós, Monòver *anauera* en els topònims com *Reclot des Anaueres*, *Presa l'Anauera* etc.³⁶

Nogassar (variants *nouassar*, *noguessar*) 'nuguçada, lloc plantat de nogueres', recollit a Muntanya, Garrotxa, Camprodon, Baget, Rocabruna (*DAG.*) *Noguerrada* id. [Belv. 1805], *nogueral* id. [registrat a Biar, *AlcM*; *anogueral* o *anouer* en Escrig 1851], *noguerar* id. [*DTo.*, Lacav.], *noguerada* id. [Empordà, Garrotxa: *AlcM*; *Les Nugeres* o *Nugredes* anotat per JCoromines a Roní, Pallars, 1963]. *Noguerat*, adj. 'de color de noguer' [doc. de 1662, *AlcM*]. *Noguerol* 'noguer jove' [Mall., *AlcM*; JCoromines, 1963, el registra com a nom d'unes partides a Montcortés i Sellui, Alt Pallars]. *Noguereta* 'cornicabra' (*DAG.*), *noguerola* id.

Nogada 'salsa de nous' [1507 Busa-Nebr.; Lacav.: «*Nogada*, menjar fet de nous: *Nuceum embamma*»]; dit també *nogat* en aquest sentit: «Morena --- és bona